

MEDIARECHT

AAK20157805

J.M. Breemen, V.E. Breemen

Regelgeving en beleid

Een eerste ontwikkeling van begin dit jaar die hier gesignaleerd wordt, is de commotie rond de massale arrestatie van journalisten in Turkije, waaronder twee Nederlandse journalisten. Tijdens een vergadering over een mogelijk EU-lidmaatschap van Turkije was er veel aandacht voor de persvrijheid. Hierover zijn enkele moties ingediend (*Handelingen II* 2014/15, 42, item 5; *Kamerstukken II* 2014/15, 23987, 147, 148 en 149). Een eerste motie roept de regering op om de inbreuk op de persvrijheid in Turkije te veroordelen en de Nederlandse ambassadeur terug te roepen uit Ankara indien er opnieuw Nederlandse journalisten gearresteerd zouden worden (*Kamerstukken II* 2014/15, 23987, 147). Een tweede motie benadrukt de problematische status van de persvrijheid in Turkije, daarbij verwijzend naar de 154e plek van Turkije op de World Press Freedom Index 2014. De motie veroordeelt de stand van zaken in Turkije op dit gebied, vooral gezien de fundamentele waarde van pers- en uitingsvrijheid voor een democratische samenleving, en verzoekt de regering om dit op Europees niveau opnieuw aan te kaarten bij de Turkse regering en op te roepen tot concrete voorstellen voor verbetering. Een derde motie gaat nog een stap verder door de regering te verzoeken om aan te sturen op het afbreken van de toetredingsonderhandelingen met Turkije. De motivatie van deze motie verwijst onder andere naar de massa-arrestaties van journalisten en de beperking van

de pers- en uitingsvrijheid – volgens de motie fundamentele vrijheden, en beperking daarvan een schending van Europese waarden.

Overigens is journaliste Fr derike Geerdink in april vrijgesproken door de Turkse rechter. Ze was begin januari gearresteerd in Turkije op beschuldiging van het maken van propaganda voor een terroristische organisatie. De Turkse aanklager had eerder al om vrijspraak gevraagd omdat Geerdinks publicaties onder de persvrijheid zouden vallen. In een opvallende stap heeft de Turkse aanklager direct na de vrijspraak echter aangegeven in beroep te gaan en Geerdink toch te willen vervolgen. Deze zaak, die nu toch nog een vervolg lijkt te krijgen, heeft ook internationaal voor veel ophef gezorgd (zie voor berichtgeving over deze kwestie onder andere de websites van de Nederlandse Vereniging van Journalisten, Villamedia, en NRC Handelsblad).

Ook kan hier opnieuw worden teruggekomen op het wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering wat betreft bronbescherming in strafzaken (*Kamerstukken II* 2014/15, 34032, waar eerder over is bericht in *KwartaalSignaal* 133, p. 7655-7656, [AAK20147655](#) en *KwartaalSignaal* 134, p. 7733-7734, [AAK20157733](#)). Begin dit jaar heeft kamerlid Van Tongeren een amendement voorgesteld om de bronbescherming uit te breiden, nu termen als ‘journalist’, ‘publicist’ en ‘nieuwsgering’ in de praktijk niet eenduidig te omlijnen zijn (*Kamerstukken II* 2014/15, 34032, 7). Van Tongeren stelt voor om aan artikel 218a Sv een lid toe te voegen waardoor bronbescherming ook toekomt aan belangenorganisaties die misstanden aan de kaak stellen op basis van eigen bronnen, al dan niet in het kader van nieuwsgering. Voorbeelden van misstanden waarbij het maatschappelijk belang in het geding is, zijn ‘de schending van een wettelijk voorschrift’, ‘een gevaar voor de volksgezondheid’ en ‘een gevaar voor de aantasting van het milieu’.

Het volgende onderwerp, eveneens over journalistieke bronbescherming, sluit hier bij aan. Begin dit jaar zijn namelijk Kamervragen gesteld over de nieuwsberichten rond het onderscheppen van communicatie en af luisteren van journalisten door de Britse politie en inlichtingendienst GCHQ (Kamervragen 2014/15, vraagnr. 2015Z01005 en vraagnr. 2015Z01006, 22 januari 2015). Wat is de betekenis van deze praktijken voor Nederlandse journalisten en zijn ook van hen berichten onderscheept? Wat zijn Nederlandse af luisterpraktijken door geheime diensten met betrekking tot journalisten? Bijvoorbeeld, onder welke voorwaarden en volgens wat voor procedure gebeurt dit al dan niet en in welke gevallen zijn journalisten mogelijk een bedreiging voor de staatsveiligheid? Is de minister bereid om bij zijn Britse collega tegen de gang van zaken te protesteren, en, indien aanwezig, te staan op verwijdering van informatie betreffende Nederlandse journalisten? De minister antwoordt dat de verschillende nationale inlichtingen- en veiligheidsdiensten over en weer geen mededelingen over methodes en werkwijze uitwisselen (Kamervragen met antwoord 2014/15, nrs. 1247 en 1248, 10 februari 2015). Het kan dan ook niet worden uitgesloten dat e-mails van

Nederlandse journalisten zijn onderscheept. Wat betreft de werkwijze en inzet van bijzondere bevoegdheden jegens journalisten vanwege gevaar voor de nationale veiligheid door Nederlandse diensten verwijst de minister naar de uitspraak van het EHRM in de *Telegraaf*-zaak in 2012 en het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002 dat daarop volgde (Wiv 2002, zie hierover ook *KwartaalSignaal* 133, p. 7655-7656, [AAK20147655](#) en *KwartaalSignaal* 134, p. 7733-7734, [AAK20157733](#)). Hij stelt dat niemand is uitgezonderd van de toepassing van dergelijke bevoegdheden, maar dat ten opzichte van journalisten strikte voorwaarden gelden om over te gaan tot de inzet daarvan. Het belang van journalistieke bronbescherming staat centraal in de afweging en motivering, waarbij noodzakelijkheid, proportionaliteit en subsidiariteit in acht worden genomen. Het wetsvoorstel tot wijziging van de Wiv 2002 vereist bovendien toestemming van de rechtbank Den Haag voor de inzet van bijzondere bevoegdheden jegens journalisten (art. 19a).

Een verdere ontwikkeling in deze kwestie is de review door het EHRM van de Britse wetgeving die deze af luisterpraktijken mogelijk maakt: de Regulation of Investigatory Powers Act (RIPA). Deze zaak werd vorig jaar al aangezwengeld door een Britse non-profitorganisatie voor het promoten van onderzoeksjournalistiek, het Bureau of Investigative Journalism (BIJ), dat rechtstreeks naar het Hof in Straatsburg was gestapt wegens schending van Europese bronbeschermingsregels. Gezien de versnelde behandeling van de zaak met voorrang wordt gehoopt dat er voor het einde van dit jaar uitspraak wordt gedaan door het Hof (zie voor meer hierover de websites van Villamedia, The Guardian en het Bureau of Investigative Journalism).

Dan aandacht voor de toekomst van het Nederlandse mediabeleid. De vorige kroniek besprak de visie van de staatssecretaris (*KwartaalSignaal* 134, p. 7733, [AAK20157733](#)). In zijn beleidsbrief verzocht de staatssecretaris de Nederlandse Publieke Omroep om de voorstellen uit zijn brief ‘op onderdelen’ uit te werken in een Concessiebeleidsplan dat beschrijft hoe de publieke omroep zijn mediaopdracht uitvoert en rekening moet houden met o.a. veranderend mediagebruik. In een brief van maart jl. zet hij die onderdelen uiteen (*Kamerstukken II* 2014/15, 32827, 70). Het gaat om dezelfde uitgangspunten als in de eerste brief: de onderscheidendheid van de publieke omroep; het vergroten van pluriformiteit en creatieve competitie; meer eenheid en herkenbaarheid; en samenwerking met de regionale omroep. Het plan hangt nauw samen met het wetsvoorstel. De staatssecretaris verwacht de wijziging van de Mediawet die nodig is voor een toekomstbestendig publiek mediabestel v or het zomerreces aan de Tweede Kamer voor te leggen.

Op Europees niveau is de afgelopen tijd vanzelfsprekend aandacht geweest voor de aanslagen op *Charlie Hebdo*. In januari zijn binnen de Raad van Europa een verklaring en een resolutie aangenomen over de aanslagen in Parijs en de mediavrijheid (‘Resolution 2013 (2015) on Terrorist attacks in Paris: together for a democratic

response'; Declaration by the Committee of Ministers on the recent attacks in Paris). Deze zijn niet bindend, maar geven wel een duidelijk signaal af door het belang van vrijheid van meningsuiting (inclusief uitingen die 'offend, shock or disturb') voor de democratie te benadrukken en de aanslagen te veroordelen. Ook de secretaris-generaal van de Raad van Europa verwijst naar de aanslagen in Parijs, en naar eerdere aanslagen, in een speech met de veelzeggende titel 'Freedom of expression ends where violence begins'. Volgens de 'balanced approach' in de speech vereist het verdedigen van vrijheid van meningsuiting duidelijkheid rond toegestane beperkingen – racisme en aanzetten tot geweld worden bijvoorbeeld gezien als 'unlawful'.

Verder een korte follow-up van *KwartaalSignaal* 133, waarin het Europese initiatief van een internetplatform om de veiligheid en vrijheid van journalisten te versterken en promoten werd gesignaleerd. Dit platform, aangekondigd door de secretaris-generaal van de Raad van Europa in de presentatie van de agenda voor zijn tweede termijn (SG/Inf(2014)34, 16 september 2014), is op 2 april jl. gelanceerd. Het is opgezet in samenwerking met vijf partnerorganisaties: Article 19, the Association of European Journalists, the European Federation of Journalists, the International Federation of Journalists and Reporters Without Borders (zie de website van de Raad van Europa omtrent dit initiatief, *www.coe.int*).

Rechtspraak

Opnieuw heeft de Nederlandse kortgedingrechter geoordeeld in een zaak rond de verwijdering van zoekmachine-resultaten, en opnieuw verwijst de rechter naar de *Google Spain*-uitspraak van het Europese Hof van Justitie (zie over de eerste zaak rond het recht om te worden vergeeten: *KwartaalSignaal* 133, p. 7656, [AAK20147655](#)). De onderhavige zaak uit februari gaat in het kort om een krantenartikel over een geschil tussen eiser (een KPMG-topman) en een aannemer. Het artikel is door diverse andere media overgenomen op websites, beschikbaar gebleven via de website van de krant en vindbaar via Google. Eiser heeft een verwijderverzoek ingediend bij Google omdat het artikel volgens hem onjuiste informatie bevat en hij ook nu nog hinder ondervindt van de publicatie, maar ook nu komt de rechter tot de conclusie dat Google de zoekresultaten niet hoeft te verwijderen. De rechter oordeelt dat een beroep op de Wbp niet dient om het 'toetsingskader voor onrechtmatige perspublicaties te omzeilen'; in andere woorden, verwijderverzoeken mogen niet worden aangewend om 'onwelgevallige maar niet onrechtmatige artikelen' te onttrekken 'aan het zicht van het publiek'. Het is interessant dat het bij de beoordeling niet zou gaan om de vraag of de inhoud van de zoekresultaten zelf 'ontoereikend, irrelevant of bovenmatig' is, maar om 'toetsing van het zoekresultaat ten opzichte van de zoekvraag'. Daarmee bedoelt de rechter de relevantie van de zoekresultaten, waaraan in dit geval voldaan zou zijn, aangezien de zoekresultaten over

de eiser gaan en 'in essentie juist' zijn. Verder wijst de rechter op de 'belangrijke maatschappelijke functie' van de zoekmachine in het ontsluiten van informatie. In een afweging tussen de verschillende betrokken fundamentele rechten (o.a. privacy en informatievrijheid, maar ook de belangen van internetgebruikers en informatieaanbieders) concludeert de rechter dat het verwijderbelang in dit geval niet zwaarder weegt dan Googles informatievrijheid, een vrijheid die als 'algemeen uitgangspunt' wordt beschouwd (Rb. Amsterdam (vzr.) 12 februari 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:716).

Ook in een tweede zaak over de mogelijke onrechtmatigheid van krantenartikelen en de voortgezette publicatie op internet verwijst de Nederlandse rechter naar *Google Spain*. In dit geval wordt een uitgever (die verantwoordelijk is voor het digitale krantenarchief waarin de betreffende artikelen vindbaar zijn) opgedragen om de zoekmachine te verzoeken bepaalde zoekresultaten niet meer weer te geven. De rechter bepaalt dat een dergelijk verzoek vanuit bescherming van het recht op de persoonlijke levenssfeer 'verzoend kan worden met de vrijheid van meningsuiting'. In deze zaak gaat het om een geschil waarover in diverse fasen krantenartikelen verschenen. In een eerste artikel werden bepaalde beschuldigingen geuit; later werd een schikking getroffen, waarover ook een artikel werd gepubliceerd. De rechter oordeelt ten eerste dat, mocht het eerste artikel ten tijde van de publicatie onrechtmatig zijn geweest, die onrechtmatigheid wordt weggenomen door publicatie van het latere artikel. Volgens de rechter is de voortgezette publicatie van het eerste artikel in het krantenarchief niet onrechtmatig mits verwezen wordt naar het latere artikel. Voor zover niet verwezen wordt, valt de afweging tussen het uitoefenen van de archieffunctie (zoals beschermd onder de vrijheid van meningsuiting) en het recht op privacy uit in het voordeel van de laatste. Daarom acht de rechtbank een bevel om in dat geval de publicatie te verwijderen op straffe van een dwangsom passend. Als laatste komt de rechtbank toe aan de vraag of eiser er recht op en belang bij heeft om van de uitgever te verlangen dat de publicaties in het geheel onvindbaar worden gemaakt voor zoekmachines. Zoals aangegeven, oordeelt de rechter dat dat het geval is – de artikelen zijn niet recent en hebben daarom een beperkt belang; daarbij blijft het artikel wel toegankelijk (Rb. Amsterdam 11 maart 2015, ECLI:NL:RBAMS:2015:1958).

Ten slotte, om nog even terug te komen op de Mediawet: de exclusieve verkoop door Ahold van *Heel Holland Bakt*-producten heeft een boete opgeleverd voor Omroep Max. Volgens het Commissariaat voor de Media heeft Omroep Max het 'dienstbaarheidsverbod' uit artikel 2.141 van de Mediawet 2008 overtreden (CvdM 17 maart 2015, kenmerk 633609/641543). Dat verbod houdt in dat de activiteiten van de NPO en de publieke media-instellingen niet 'dienstbaar' mogen zijn aan het 'maken van winst door derden'. Dat moeten zij 'desgevraagd naar genoegen van het Commissariaat' aan kunnen tonen. In dit geval is Omroep Max volgens het Commissariaat tekortgeschoten in haar

zorgplicht om overtreding van het dienstbaarheidsverbod te voorkomen omdat zij de controle over commerciële activiteiten rond het programma *Heel Holland Bakt* uit handen heeft gegeven. In de licentieovereenkomst met de BBC (eigenaar van het Engelse format waarop de Nederlandse variant is gebaseerd) waren namelijk geen waarborgen opgenomen rond merchandise en het voorkomen dat derden daarmee 'een meer dan normale winst' zouden behalen. Hoewel merchandise rond programma's van publieke media-instellingen niet per definitie verboden is, moet nog wel worden voldaan aan het dienstbaarheidsverbod. En gezien de exclusieve verkoop van de merchandise door Ahold en het grote aantal producten rees de vraag of dat het geval was. Zoals aangegeven, oordeelt het Commissariaat nu van niet.

Het Europese mensenrechtenhof (EHRM) heeft uitspraak gedaan in twee zaken waarin verschillende aspecten van het recht op vrijheid van meningsuiting centraal staan. In beide zaken concludeert het Hof tot schending van het EVRM. Maar in beide gevallen is dat in eerste instantie op grond van een ander artikel dan artikel 10 EVRM: respectievelijk artikel 3 (verbod van foltering) en artikel 6 (recht op een eerlijk proces). De eerste zaak (EHRM 29 januari 2015, 54204/08, *Uzeyir Jafarov t. Azerbeidzjan*) gaat over een aanslag op een journalist, vlak na publicatie van een kritisch artikel over een hooggeplaatste officier. Het onderzoek naar aanleiding van die aanslag, waar volgens de journalist een agent achter zit, acht het Hof niet efficiënt en daarom in strijd met de procedurele kant van artikel 3. Gezien de veroordeling op grond van artikel 3 komt het Hof niet meer toe aan een aparte beoordeling op grond van artikel 10, omdat het om dezelfde feiten gaat. Maar het Hof verwijst wel naar het belang van vrijheid van meningsuiting in een democratische samenleving en benadrukt de positieve verplichtingen van staten om een gunstig klimaat te scheppen voor deelname aan het publieke debat, waarin iedereen 'without fear' zijn mening kan uiten.

In de tweede zaak wordt binnenkort besloten over het verzoek tot doorverwijzing naar de Grote Kamer van het EHRM. De zaak (EHRM 2 december 2014, 27756/05 en 41219/07, *Urechean en Pavlicenco t. Moldavië*) gaat over de immuniteit van de president van Moldavië voor belasterende uitspraken over oppositieleden in televisie-interviews. Volgens de nationale rechter kon de president niet aansprakelijk worden gehouden voor uitspraken gedaan in de uitoefening van zijn ambt. De zaak die de oppositieleden hadden aangespannen werd daarom niet in behandeling genomen. Maar volgens het Hof is zo'n 'blanket immunity' niet verenigbaar met artikel 6 en het recht op toegang tot de rechtsgang. Ook zouden de betrokken belangen in deze zaak – omschreven als het publiek belang bij bescherming van de vrijheid van meningsuiting van de president in de uitoefening van zijn functie, en het belang van de eisers bij een eerlijk proces – niet goed zijn afgewogen.

Literatuur

- R. Broekstra, 'Private communicatiemachthebbers en onze uitingsvrijheid', *Mediaforum* 2015, afl. 1, p. 2-11;
- P. Cliteur, 'Vrijheid van expressie na Charlie', *NJB* 2015, afl. 5, p. 306-311;
- P.B. Hugenholtz, Annotatie bij EHRM 10 januari 2013 (*Ashby Donald e.a. / Frankrijk*), *NJ* 2015/121;
- W.F. Korthals Altes, 'Charlie Hebdo', *Mediaforum* 2015, afl. 1, p. 1;
- E. Lammers, 'Dronejournalistiek', *Mediaforum* 2015, afl. 1, p. 12-19;
- A.J. Nieuwenhuis, *Over de grens van de vrijheid van meningsuiting*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2015;
- P. Valcke & P.J. Ombelet, 'Media and users. Towards a new balance (oratiebespreking)', *Mediaforum* 2015, afl. 3, p. 103-105;
- D. Voorhoof, 'Vlaamse Raad voor de Journalistiek mag mening uiten over artikels van web-journalist', *Mediaforum* 2015, afl. 1, p. 22-23.